

NOVOPLANIRANA LJETOVALIŠTA NA OBALI LANGUEDOC-ROUSSILLONA (FRANCUSKA)

OGLEDNA STUDIJA STRATEGIJÂ TURISTIČKOG RAZVOJA NA SREDOZEMLJU

ANDRÉ-LOUIS SANGUIN
Université de Paris - Sorbonne
University of Paris – Sorbonne

UDK: 911:33:711
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Primljeno: 2000-09-21
Received:

Početak šezdesetih godina 20. st. obala Languedoc-Roussillona bila je gotovo netaknuta i neizgrađena. Od prirodnog okoliša kojeg su činila lida i lagune razvio se od 1880. do 1960. spontani turizam u vidu nekoliko malih kupališnih mjesta za gradove smještene 15 do 20 km u zaobalju. Javnim programom prostornog uređenja (čuvena "Mission Racine"), ostvareno je šest novih kupališnih mjesta od 1963. do 1982. Ovaj rad daje sliku svakog od njih nakon 30 godina njihovog postojanja i ukazuje na perspective u okvirima Europske Unije.

Ključne riječi: integrirana kupališna mjesta, spontani turizam, misija prostornog uređenja, lida, lagune, Languedoc-Roussillon, Francuska, Sredozemlje

The Languedoc-Roussillon's sea coast was virtually virgin and not planned at the beginning of the sixties. Within a natural environment made from lidos and lagunas, a spontaneous tourism emerged from 1880 to 1960 in the shape of some small seaside antennas of cities located 15 to 20 km inside. A town and country planning public program (the famous "Racine Mission") implemented six new integrated seaside resorts from 1963 to 1982. This paper paints a broad picture of each of these resorts after a thirty years'existence and indicates the outlooks in the framework of the European Union.

Key words: integrated seaside resorts, spontaneous tourism, planned tourism, town and country planning program, lidos, lagunas, Languedoc-Roussillon, France, Mediterranean Sea

Sa stajališta priobalnih država Europe na Sredozemlju i njegovim pripadajućim morima (Jadransko, Egejsko), uvijek je zanimljivo, s geografskog gledišta, analizirati i uspoređivati turistički razvoj njihovog priobalja koje izlazi na "Mare Nostrum". Ovaj članak pokušava prikazati kako je ova obala, pedesetih godina djevičanska i gotovo netaknuta, postala početkom trećeg tisućljeća jedna od najvećih koncentracija sredozemnog kupališnog turizma u Francuskoj. Ova radikalna promjena bila je plod jednog od najvećih zahvata prostornog uređenja ostvarenih u Francuskoj za vrijeme predsjednika De Gaullea i Pompidoua (SANGUIN, 1992)

Izvorni prirodni okoliš – carstvo lida i laguna

Francuska sredozemna obala koja obuhvaća područja između rijeke Rhône i Pirineja bez sumnje je najljepši primjer obale lida u Zapadnoj Europi. Naime duž oko 180 km niže se čak 16 lida različitog obuhvata koji odvajaju od mora isti toliki broj laguna različitih površina. U klasičnoj geomorfologiji *lido* je priobalni uski pojas koji odvaja lagunu. Laguna je površina slane ili brakične vode odvojena od mora pojasom obale. *Vrata* (*ždrijac* ili *usta*, *grau* francuski, *grao* španjolski, *escape channel* ili *gate* engleski), prirodni su prolaz koji u uskom obalnom pojasu lida povezuje lagunu s morem. Prije nego što je započelo uređenje lida Languedoc-Roussillona početkom tridesetih godina 20. st., oni su bili građeni od pijeska i pješčanih dina, nanesenih strujama kojima je donošen aluvijalni naplavni nanos s ušća Rhône. Potpuno je jasno da se radilo o krhkom ekosustavu, a već izgradnjom cijelog niza brana i ustava od jezera Léman do Sredozemnog mora, bitno su se smanjile naplavine. U skladu s tim rad morskih struja i zimskih oluja uzrokuje postupno povlačenje obale odnosno jako trošenje i abraziju lida. Uz to, lagune se smanjuju pod utjecajem antropogenih nasipavanja (izgradnja zgrada, parkirališta, kampova i dr.). Razmatranu obalu lida prekidaju četiri krševita i hridinasta uzvišenja (Mont Saint-Clair u Sètu, Mont Saint-Loup u Cap d'Agdu, Clape u Gruissanu, Cap Leucate u Port-Leucatu/Port-Barcarèsu).

Zapravo se radi o niskoj pješčanoj i pravocrtnoj obali. Na toj ravnoj crti puše poznata *tramontana* najmanje pet dana mjesečno brzinom preko 50 km/h. Ona je za Languedoc isto što i *mistral* za Provansu ili *bura* za Hrvatsku, tj. snažan sjeverni vjetar s obilježjima fena. Naime, spuštajući se s krajnjih rubova Središnjeg Masiva prema obalnoj ravnici ima izvrstan učinak time što razbija oblake, uvjetuje stvaranje plavih vedrina i isušuje atmosferu (VERLAQUE, 1987.). Lagune su zbog malarije dugo vremena odbijale stanovništvo. Raslinstvo je tipično za prirodnu osnovu, prevladavaju: *trstici* (*reed beds*), *halofilne tratine* (lokalni naziv *sansouïres*; *halophilous grasses*) prekrivene *omagom*, tj. *salikornijom* (*salworts*). Čovjek je ovdje uveo uzgoj riže, vinove loze i uredio solane. U lagunskoj fauni ističu se *ružičasti plamenci* (*flamingo*) i mrijestilišta *lubina*.

Spontani turizam prije 1965.

Turizam se na ovoj obali lida počeo razvijati od kraja 19. stoljeća ostvarenjem dvaju usporednih prostornih procesa. Prvi proces izazvao je pojavu dvojnog naselja (*doublets*). Radilo se o kupališnom satelitu (*antenne balnéaire*) nekog od gradova u unutrašnjosti (Grau du Roi za Nîmes, Palavas za Montpellier, Valras za Béziers, Canet za Perpignan). U tridesetim godinama 20. st. svaka je od novih općina prelazila broj od 1000 stanovnika. Drugi se proces ogledao u obliku spontane urbanizacije izgradnjom obiteljskih kuća. Gotovo posvuda na ulazima u lagune (*grau*) nalazili su se zaseoci ribara. Na te su se zaseoke najprije vezale otvorene gostionice s glazbom, zatim kolibe i kabine na plažama, pa obiteljske vikendice bez posebnog stila i naposljetku zgrade s apartmanima. Upravo zaslugom ovih zasebnih komplementarnih procesa nastala su kupališna mjesta Languedoca bez ikakvog državnog ili privatnog planiranja. Prema jednom kritičkom gledištu, stanoviti stručnjaci i pojedini geografi čak su i poticali proces izgradnje koliba i kabina («kabinizacija», *proces de cabinisation*).

Tako s gotovo 200 km plaža i osunčanošću među najizrazitijima u Francuskoj (2765 sunčanih sati godišnje), obali Languedoca nisu nedostajale prednosti za razvoj kupališnog turizma u skladu s međunarodim standardima. Međutim, taj je razvoj ostao prvenstveno vezan za susjedne gradove i posjete obiteljskog tipa. Ukratko, dok je mnoštvo Francuza i drugih iz Europske Unije početkom šezdesetih jurilo prema Costi Bravi i drugim španjolskim odredištima, obala Languedoc-Roussillona pokazivala je očito pomanjkanje infrastrukture, a uz to u ovom carstvu komaraca u lagunama malarija je tek djelomično ublažena (FERRAS, VOLLE, 1989.).

Misija Racine (1963.-1982.): koncepcija i ostvarenje šest novih kupališnih mjesta

U svrhu uređenja ovih djevičanskih obala i stvaranja protuteže Costi Bravi, te povezivanja Azurne obale (Francuska rivijera) s Côte Vermeille podno Pirineja (od Colliourea do Cerbèrea), trebalo je najprije pokrenuti zahvate uništavanja komaraca (*demoskitoizacija*), zaprašivanjem s DDT-ijem iz zrakoplova ili helikoptera. Za to je trebalo desetak godina (1955.-1965.). Godine 1963. država je osnovala Međuresornu misiju za Uređenje obale Languedoc-Roussillona koja je djelovala do 1982. Poznata je pod nazivom Misija Racine (*Mission Racine*) prozvana tako prema Pierre Racinee, tadašnjem visokom državnom službeniku, koji je bio njezin direktor za cijelo vrijeme trajanja misije.

Plan Racine sadržavao je sljedećih sedam zadataka:

1. izgraditi šest novih kupališnih mjesta *ex nihilo* između delte Rhône i Pirineja
2. izgraditi naselja po uzoru na gradove
3. dati svakom naselju osobit urbani i ambijentalni stil
4. ostvarivati naselja tako da mogu prihvatiti potrebe masovnog turizma
5. unutar naselja izgraditi velike marine
6. sačuvati prirodne prostore između naselja u svrhu odvajanja
7. uvesti brzu vezu između svakog naselja i autoceste Rhône – Španjolska koja prolazi oko 15 km od obale.

Ova nova Florida ili Kalifornija *à la française* trebala je prihvatiti 5 milijuna turista godišnje na osnovi 330.000 kreveta. Šest novih naselja niklo je na planiranom zemljištu između 1967. i 1974.

Šest novih naselja u Languedoc-Roussillonu: identitet i posebitost

Poslije gotovo trideset godina od dovršenja, nova naselja obale Languedoca pokazuju obilježja koja se mogu razmotriti iz sljedećeg usporednog pregleda:

Port-Camargue

Ovo je prva luka za zabavu u Europi sa 4358 vezova, 70 hektara vodene površine i 11 km uređenih privezišta. Postoji jedan poseban privez za višetrupne jedrenjake (za velika preoceanska krstarenja). Prema delti Rhône Port-Camargue raspolaže s osamnaest km divljih plaža. Centar je i "sportskog ribolova" (tunolov na pučini do 50 km udaljenosti), što ga organiziraju četiri specijalizirana društva.

Arhitekturni krajobraz Port-Camargua je tipa marine usklađen s dvostrukim reklamnim načelom: "vaš apartman nogama u vodi" i "privez vaše jadrilice pred vašim apartmanom". Zgrade ne prelaze dva kata i raspoređene su po sustavu umjetnih poluotočića koji se pružaju u luku. Uz to zabavni park morske faune (*seaquarium*) prima 157.000 posjetitelja godišnje. Naselje raspolaže sa 151 hotelom - kavanom - restoranom.

Tab. 1. Usporedni pregled turističkih kapaciteta šest novih naselja Languedoc-Roussillona

Tab. 1 Comparative review of six new seaside resorts touristic capacity in Languedoc-Roussillon

Ime naselja	Izgrađeno godine	Površina (ha)	Broj kreveta	Broj plovila	Stalno stanovništvo
Port Camargue	1970.	120	25.000	4300	1000
La Grande Motte	1967.	1000	43.000	1300	6400
Cap d'Agde	1970.	600	60.000	1400	9000
Gruissan	1974.	1600	21.000	270	400
Port Leucate	1968.	300	16.000	444	300
Port Barcarès	1968.	300	31.000	203	300

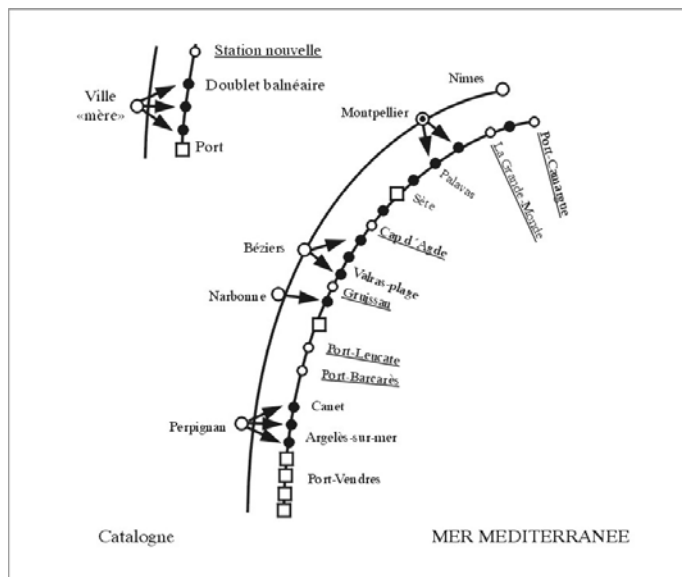
Izvor: Recensement de 1999; Comité Régional du Tourisme, 2001

La Grande Motte

Ovaj se grad u potpunosti prepoznaje po svojoj kongresnoj zgradi, kazinu, talasoterapijskim centrom, golf igralištem koje je s 42 rupe najveće u Languedoc-Roussillonu, ne uzimajući u obzir imponantnu marinu. Arhitekturno oblikovanje je piramidalno. Sve velike zgrade s apartmanima imaju oblik piramide. La Grand Motte je ishodište sportskog ribolova na tune. U punoj sezoni ovo naselje može prihvatiti 80.000 osoba i stavlja im na raspolaganje kompleks od 134 hotela - kavane - restorana.

Cap d'Agde

Najveće je od šest novih naselja jer može prihvatiti do 150.000 osoba. Njegov je urbanizam zamišljen po funkcionalnim jedinicama (igre, smještaj, hoteljerstvo). Osim s imponantnom marinom, Cap d'Agde raspolaže sa 100 teniskih igrališta i najistaknutijim naturističkim središtem Europe (četvrt Port Nature/Heliopolis/Port Ambonne), koji može ljeti primiti do 35.000 osoba dnevno. Ovaj centar obuhvaća i naturistički kamp kapaciteta 3000 mjesta. Arhitektonski stil Cap d'Agdea preslikava oblikovanje tradicionalnog sela Languedoca s krovovima od utorenih crijepova i fasadama obojenima pastelnom bojom. Park Aqualand (4 hektara namijenjena dokolici i višenamjenskim vodenim igrama) prima 200.000 posjetitelja godišnje. Cap d'Agde ima ukupno 337 hotela - kavana - restorana.

Sl. 1. Novoplanirana kupališna mjesta na obali Languedoca (prema FERRAS, VOLLE, 1989.)

Fig. 1 New planned seaside resorts in the context of the Languedoc's coast (after FERRAS, VOLLE, 1989)

Gruissan

Ovo novo naselje razvilo se otvaranjem prolaza za povezivanje lagune s morem. Male zgrade s apartmanima, raspoređene oko središnje zone marine imaju poseban arhitekturni stil: svi su krovovi izrađeni od brojnih lučnih svodova, a fasade su oker boje. Budući da je najmanje od šest novih naselja, Gruissan ima tek 74 hotela - kavane - restorana.

Port-Leucate/Port-Barcarès

Smještena na 12 km dugom lidu, dva susjedna naselja raspolažu sa 750 hektara preuređenih na uskom priobalnom jezičku. Vrata laguna su proširena, a sagrađena je i brza priobalna cesta na lidu. Organizirani su zahvati na uništenju komaraca i sadnji stabala. Urbana struktura određena je tipom nastambi grupiranih u grozdovima. Port-Leucate i Port-Barcarès čine nautički "bulevar" dug 10 km neovisan od mora ili lagune. Radi se o mirnom akvatoriju, bez pluskanja, odakle se odvajaju sekundarni kanali koji povezuju marine. U Port-Leucatu je smješten drugi po veličini naturistički centar Languedoc-Roussillona, organiziran oko dvije povezane cjeline (Aphrodite, Ulisse). Konurbacija Port-Leucate i Port-Barcarès pruža turističkoj klijenteli 197 hotela - kavana - restorana.

Bilanca uređenja: aktualni problemi i perspektive

Na početku 21. stoljeća, poslije gotovo tri desetljeća funkcioniranja može se napraviti bilanca originalnog pothvata i jedinstvene akcije kakva je bila misija Racine u stvaranju *ex nihilo* šest novih integralnih kupališnih naselja (JOLY, 1998.). Prvenstveno se mogu izdvojiti tri idejne okosnice:

1. *Le Conservatoire du Littoral* (francuska javna agencija slična *National Trustu* u Velikoj Britaniji sa zadatkom očuvanja osjetljivih prostora obale) stekla je gotovo 3000 hektara obalnih zona kako bi očuvala prirodni okoliš i njegov ekosustav. To omogućava oblikovanje zelenih pojasova između novih naselja.
2. Šest novih naselja poticajno je djelovalo na najstarija kupališna mjesta koja su iskoristila nove cestovne prometnice.
3. Prisutnost šest novih velikih priobalnih kompleksa omogućilo je ubrzano povećanje broja hotela (784 sa 22.797 soba, 1999.), kampova (701 za 114.223 osoba) i naselja za odmor (50.000 kreveta) u cijeloj priobalnoj zoni.

Danas obalu Languedoc-Roussillona oblikuju četiri tipa prostora u prilično kontrastnoj lokalnoj geografiji koju čine:

1. međuprostorne kupališne jedinice od prije 1963. i prije misije Racine
2. neplanirani prostori zahvaćeni spontanom urbanizacijom, negativno nazvani "cabanisation" (cabinization process)
3. planirana naselja
4. zeleni pojasevi što ih je stekao *Le Conservatoire du Littoral*

Gotovo dvadeset godina poslije prestanka rada Misije Racine, gospodarska i ekološka bilanca uređenja ovaog zahvata nijansiraju između optimizma i pesimizma (JOURDAN, 1998.; MICHAUD, 1983.). Neki govore čak o "zadihanjoj obali" (*puffed coastline*). To se može objasniti s više uzroka:

1. masovni turizam Languedoc-Roussillona iz godina 1960./1970. nije više na cijeni
2. od Port-Camargua do Port-Barcarès programa nekretnina su zakočeni, a čitave zone nisu nikad igradene, premda su bile predviđene prvotnim planovima
3. obala Languedoca mora "probaviti" najvažniji program turističkog uređenja ostvaren u Francuskoj prije izgradnje Eurodysneya istočno od Pariza
4. izgrađeni objekti u svakom od novoizgrađenih naselja najčešće su prenatrpani, tijesni i jeftini
5. obala nosi turistički razvoj Languedoca; unutrašnjost zacijelo nije slijedila taj razvoj pa su čitave zone ostale napuštene
6. poslije prestanka Misije Racine 1982., projekti izgradnje nekretnina nisu se više usklađivali s cjelovitim konceptom, nego su ih pokretali predstavnici zainteresiranih općina, vidjevši u tome nove izvore prihoda
7. od 1994. primjećuje se očito stagnantno kretanje turističkih posjeta; već je 1993. dosegnut vrhunac s 96.250 noćenja, a otad taj maksimum nije više dostignut
8. konstrukcije objekata iz razdoblja 1960./1970. stare i loše, suočavaju se s problemima morske korozije, otpadanja boja i oksidacije balustrada
9. poslovni prostori od 20 m² ne mogu naći kupce za cijenu od 28.000 eura, koju su postizali prije 20 godina.

Zaključak

Slučaj novih naselja Languedoc-Roussillona savršeno ilustrira teškoće u ostvarenju turističkog uređenja velikog obuhvata na obali gdje prije gotovo uopće nije postojalo nikakvo naselje. Graditi *ex nihilo*, uvijek je neugodan izazov koji treba prevladati. Svakom prostornom uređenju potrebno je dosljedna humana praksa kako bi se ideja ostvarila. U nedostatku dobro strukturiranog ljudskog faktora, izgledi za uspjeh programa planiranja okoliša, izloženi su riziku da budu dijelom umanjeni.

Navedena razmjerno negativna bilanca zaslužuje dodatna objašnjenja. S 300 sunčanih dana godišnje i 60% obalnih prostora koji su ostali netaknuti, Languedoc-Roussillon još uvijek ima mogućnosti za daljnji razvoj kupališnog turizma. Regiju Languedoc-Roussillon posjećuje 15 milijuna turista godišnje, a 500.000 kreveta na obali čine 60% kapaciteta regije. Na cijeloj obali Languedoc-Roussillona, od delte Rhône do španjolske granice, u 12 glavnih marina ima preko 20.000 vezova za plovila, a klijentela u kampovima s kamp-prikolicama je 50% inozemna.

Kako bi iznijela jednu novu viziju razvoja turizma, regija Languedoc-Roussillon potakla je 1992. izradu Regionalnog koncepta turističkog razvoja (SPELEO, 1985.). Novoplanirana naselja su 1983. imala 100.000 smještanih kapaciteta, 30.000 stalno zaposlenih i ostvarila 4 milijuna turističkih boravaka (25% inozemnih). Prihodi od poslova u turizmu Languedoc-Roussillona (1,8 milijardi eura) premašivali su u to vrijeme prihode od vinogradarstva (FERRAS, 1990.). Broj od 525.000 turista u 1964. popeo se na obali na 3 milijuna 1982. (PANNE, 1998.). Ukupne investicije državnog i privatnog sektora prelaze milijardu dolara (JULIEN, 1998.). Najveći je izazov za šest novih integriranih naselja zadovoljavanje četiri osnovna zadatka: ekipiranje, komercijalizaciju, animaciju i promociju.

Novije pojave izgleda da daju obali Languedoc-Roussillona nove izgleda. Skupoća boravka u Italiji, zasićenost Azurne obale i Costa Brava, želja za suncem europskih sjevernjaka, dovode ponovno nove valove turista u šest novih odredišta (MIOSSEC, 1998.). Nizozemci, Danci, Nijemci, Belgijanci i Talijani činit će i ubuduće značajne mase turista na obalama Languedoca. Budućnost šest novih kupališnih naselja stoga nije samo vezana za Francusku, nego i za Europsku Uniju. To je odgovor juga, a Languedoc-Roussillon postaje *Sunbelt à la française* (BERGER, 1988; BERGER, ROUZIER, 1981; SANGUIN, 1992.).

LITERATURA

- BERGER, A., ROUZIER, J., (1981): *Vivre et produire en Languedoc-Roussillon*, Toulouse, Editions Privat.
- BERGER, A. et al., (1988): *La revanche du Sud, un défi à la France*, Paris, Editions L'Harmattan.
- FERRAS, R., (1990): "Un nouveau Midi, le Languedoc-Roussillon", in BRUNET, Roger (sous la direction de), *Géographie Universelle/Vol. 1, France, Europe du Sud*, Paris, Hachette, , pp. 194-198.
- FERRAS, R., PICHERAL H., VIELZEUF, B., (1979): *Languedoc-Roussillon, atlas et géographie de la France moderne*, Paris, Flammarion, 1979.
- FERRAS, R., VOLLE, J. P., (1989): *Languedoc méditerranéen (Aude, Gard, Hérault)*, Paris, Editions Bonneton.

- FERRAS, R., VOLLE, J.P., (1989): *Languedoc-Roussillon, région de la France du Sud et de l'Europe du Nord*, Montreuil, Editions Bréal.
- GILBERT, Y. (1989): *Le Languedoc et ses images, entre terroir et territoire*, Paris, Editions L'Harmattan.
- JOLY, P. (1989): "Evolution de l'offre touristique en Languedoc-Roussillon", *Bulletin de la Société Languedocienne de Géographie*, vol. 32, n° 1-2, pp. 21-29.
- JOURDAN, J., TRZEPIZUR, R. (1989): *Dix ans de conjoncture du tourisme en Languedoc-Roussillon*, Bulletin de la Société Languedocienne de Géographie, vol. 32, n° 1-2, pp. 83-91.
- JULIEN, G. (1989): *Stratégie de développement touristique en Languedoc-Roussillon*, Bulletin de la Société Languedocienne de Géographie, vol. 32, n° 1-2, pp. 215-221.
- MICHAUD, J. L. (1983): *Bilan économique du tourisme en Languedoc-Roussillon*, Bulletin de la Société Languedocienne de Géographie, vol. 17, n° 3-4, pp. 507-522.
- MIOSSEC, J. M. (1998): *Le repositionnement des espaces touristiques en Méditerranée*, Bulletin de la Société Languedocienne de Géographie, vol. 32, n° 1-2, pp. 59-74.
- PANNE, G. (1998): *Flux, clientèles et dépenses touristiques en Languedoc-Roussillon*, Bulletin de la Société Languedocienne de Géographie, vol. 32, n° 1-2, pp. 75-82.
- RACINE, P. (1983): *L'aménagement du littoral du Languedoc-Roussillon, bilan et perspectives*, Bulletin de la Société Languedocienne de Géographie, vol. 17, n° 3-4, pp. 523-531.
- SANGUIN, A. L. (1992): *Découvrir l'Hérault*, Lyon, Editions Horvath.
- SOULIER, A. (1998): *Notes de réflexion sur l'avenir du tourisme littoral*, Bulletin de la Société Languedocienne de Géographie, vol. 32, n° 1-2, pp. 223-240.
- SPELEO, *Le Languedoc-Roussillon fait son plan*, Aix en Provence, Edisud, 1985.
- VERLAQUE, C. (1987): *Le Languedoc-Roussillon*, Paris, Presses Universitaires de France.

SOMMAIRE

André-Louis Sanguin: Les nouvelles planifiées du littoral Languedoc-Roussillon (France) – une étude de cas sur les stratégies de développement touristique autour de la Méditerranée

Le littoral du Languedoc-Roussillon était quasi vierge et non aménagé au début des années 1960. A partir d'un milieu naturel constitué de lidos et de lagunes, un tourisme spontané s'est développé de 1880 à 1960 sous la forme de quelques petites antennes balnéaires de villes de l'intérieur situées à 15 ou 20 kilomètres. Un programme public d'aménagement du territoire (la fameuse "Mission Racine") a créé six nouvelles stations balnéaires entre 1963 et 1982. Un portrait est brossé de chacune de ces stations. Cet article établit un bilan de cette opération après 30 ans d'existence et dresse des perspectives dans le cadre de l'Union Européenne.

Le cas des stations nouvelles du Languedoc-Roussillon illustre parfaitement les difficultés à réaliser un aménagement touristique de taille énorme sur un littoral où n'existait quasi aucune station balnéaire d'envergure avant cet aménagement. Bâtir *ex nihilo* est toujours un défi malaisé à surmonter. Tout aménagement du territoire a toujours besoin d'un tissu humain conséquent pour que la greffe puisse prendre. En l'absence d'un tissu humain bien structuré, les chances de réussite d'un programme de planification environnemental risquent d'être quelque peu minimisées.

Ce bilan relativement négatif mérite cependant d'être nuancé. Avec 300 jours de soleil par an et 60% de ses espaces littoraux restés vierges, le Languedoc-Roussillon a encore devant lui de beaux jours pour son tourisme balnéaire. La Région Languedoc-Roussillon reçoit 15 millions de vacanciers par an et les 500.000 lits offerts sur toute la côte représentent 60% de la capacité languedocienne. Sur l'ensemble de la côte du Languedoc-Roussillon (depuis le delta du Rhône jusqu'à la frontière espagnole), on ne compte pas moins de 20.000 places pour les navires de plaisance dans les 12 principales marinas tandis que les campings-caravanings ont une clientèle à 50% étrangère.

Pour redonner une nouvelle trajectoire cohérente à son littoral, la Région Languedoc-Roussillon s'est dotée en 1992 d'un Schéma Régional de Développement Touristique (SPELEO, 1985). En 1983, les nouvelles stations planifiées représentaient 100.000 logements, 30.000 emplois permanents et 4 millions de séjours touristiques (dont 25% d'étrangers). A cette date, le chiffre d'affaires du tourisme en Languedoc-Roussillon (1,8 milliards d'euros) dépassait celui de la vigne (FERRAS, 1990). De 525.000 touristes en 1964, la fréquentation est passée à 3 millions en 1982 sur la côte (PANNE, 1998). L'investissement total, public et privé, réalisé sur le littoral, dépasse le milliard d'euros (JULIEN, 1998). Le défi majeur pour les six nouvelles stations intégrées est de combiner en même temps quatre objectifs: équipement, commercialisation, animation, promotion.

Des phénomènes récents semblent donner au littoral du Languedoc-Roussillon une nouvelle dimension (SOULIER, 1998). La cherté des vacances en Italie, la saturation de la Côte d'Azur et de la Costa Brava, l'héliotropisme exercé sur les Européens du Nord amènent actuellement de nouvelles vagues de touristes vers les six nouvelles stations (MIOSSEC, 1998). Les Néerlandais, les Danois, les Allemands, les Belges et les Italiens constituent dorénavant les gros bataillons touristiques étrangers de la côte languedocienne. Ainsi, il apparaît très clairement que l'avenir des six nouvelles stations balnéaires du Languedoc-Roussillon ne passe plus seulement par la France mais par l'Union Européenne. C'est la revanche du Sud et le Languedoc-Roussillon devient une *Sunbelt* à la française (BERGER, 1988; BERGER ET ROUZIER, 1981; SANGUIN, 1992).